

УДК 343.91: 343.851

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-80-3-58-63>**Посудевський Ілля Валерійович,**

ад'юнкт

(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8924-8752>

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНОЗЕМЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ У СКЛАДІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню актуальної у вітчизняній та зарубіжній кримінологічній науці проблеми – особи злочинця. У ній на основі системного аналізу теоретичних наукових положень, норм законодавства та матеріалів слідчої і судової практики розкриваються проблемні питання особи злочинця як елемента кримінологічної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих злочинних груп в Україні, визначається зміст цього елемента та обґрунтовується його структура.

Доведено, що така характеристика іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп, є певною сукупністю рис і властивостей (природжених або набутих у процесі соціалізації), притаманних цим особам. У зв'язку з чим автором проаналізовано структурні компоненти такої особи злочинця, встановлено соціально-демографічні (здебільшого це особи чоловічої статі, громадяни російської федерації, Грузії, Азербайджану, Молдови, Вірменії, Узбекистану, віком від 25 до 50 років, які не відчують мовленнєвого бар'єру (орієнтуються в українському соціумі)), соціально-рольові (із середнім рівнем інтелекту та низькими рівнем освіти і культури, неодружені, не зайняті суспільно корисною працею (тимчасово непрацюючі або безробітні)), кримінально-правові (раніше судимі та/або перебувають у міжнародному розшуку за вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, власності, статевої свободи чи недоторканості особи) та індивідуальні морально-психологічні характеристики (їх ціннісні орієнтації спрямовані на корисливо-споживацький спосіб життя, вони схильні до вчинення насильницьких дій і реалізації агресивних стереотипів, із заздалегідь обміркованим наміром, у ролі організаторів (росіяни), виконавців чи пособників (чеченці, грузини та азербайджанці) у вчиненні корисливо-насильницьких злочинів за попередньою змовою у кількості 3–4 особи), що позначаються на особливостях їхньої злочинної поведінки, на основі чого проведена їх типологізація.

За ступенем стійкості корисливо-насильницького спрямування визначено такі основні типи: 1) приховано-раціональний – до моменту вчинення протиправного діяння характеризувалися позитивною поведінкою; 2) проміжний – схильні до правопорушень, однак спрямованість на вчинення корисливо-насильницьких злочинів явно не виражена; 3) агресивний – домінуюча, демонстративна, агресивна поведінка із застосуванням насильства як єдиного способу задоволення корисливих потреб, а також утвердження авторитету в злочинному середовищі й негативним ставленням до життя і здоров'я іншої особи; 4) злісний – яскраво виражена антигромадська спрямованість, що вирізняється особливою агресією стосовно громадян України, іноземців, які перебувають на законних підставах у країні, або ворожістю до самої держави.

Ключові слова: іноземець, користь, насильство, корисливо-насильницька злочинність, кримінологічна характеристика, особа злочинця, організована злочинна група.

Постановка проблеми. Однією з умов розбудови України як демократичної правової держави є якісне оновлення системи кримінальної юстиції, інституції якої здатні забезпечити охорону прав і свобод людини, боротьбу зі злочинністю, захист інтересів суспільства та держави, у тому числі передбаченими законом засобами поліцейської діяльності. Під час реалізації Кримінального процесуального кодексу України (2012) докорінно змінено модель кримінального провадження, правовий статус його учас-

ників, процесуальну форму досудового розслідування та судочинства загалом. У зв'язку з приведенням кримінального процесуального законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів особливої актуальності набуває ґрунтовне дослідження правових механізмів функціонування підрозділів Національної поліції України, на які, згідно з компетенцією, покладено завдання щодо запобігання, виявлення та припинення більшості корисливо-насильницької та організованої злочинності.

Водночас активізація корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих злочинних груп, є характерною рисою всіх держав, незалежно від їх економічного розвитку. На жаль, не є винятком і Україна. На державному рівні вирішення проблеми запобігання таким злочинам потребує негайного реагування з боку правоохоронних органів, а також взаємодії вчених і дослідників у сфері міжнародної правової діяльності щодо подолання цього негативного суспільно небезпечного діяння у межах дотримання фундаментальних прав людини, що неможливо без комплексного вивчення ознак кримінологічної характеристики особи злочинця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук шляхів кримінологічного вивчення особи злочинця набув доктринального осмислення у працях А.А. Бабенка, В.С. Батиргарєєвої, А.А. Вознюка, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, С.Ф. Денисова, О.М. Джужі, Г.П. Жаровської, А.П. Закалока, А.В. Калініної, О.Г. Кулика, О.М. Литвинова, М.В. Підбоячного, М.О. Семенишина, Ю.О. Стрелковської, В.В. Тищенко, С.А. Шалгунової, С.В. Якимової та інших. Праці згаданих учених мають фундаментальний характер і становлять підґрунтя для подальшого наукового пошуку. Однак в умовах поширення міграційних процесів, корисливості, жорстокості, насильства, організованості, що пов'язане з використанням вогнепальної та холодної зброї, нанесенням тяжких тілесних ушкоджень, окремого комплексного вивчення потребує особа іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп.

Мета статті – надати кримінологічну характеристику іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи дієві заходи із запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих злочинних груп в Україні, не можна залишити поза увагою і вивчення проблем, пов'язаних з особою суб'єкта вчинення таких злочинів.

З урахуванням досвіду практичної роботи ми намагалися піддати аналізу матеріали слідчо-судової практики та соціологічні опитування з тим, щоб ця кримінологічна характеристика була реальною, і виявити процеси кримінального характеру, які відбуваються у ній. Негативний показник інтернаціоналізації організованої злочинності виражається в тому, що останніми роками в Україні загострилася проблема злочинності, пов'язаної з іноземними громадянами [9]. Зокрема, у 2014–2015 рр. кількість виявлених правоохоронцями України організованих груп та злочинних організацій етнічного спрямування скоротилася з 18 до 13 (-27,0%), а в наступні роки зросла до 37, тобто у 2,8 раза порівняно з показником 2015 р. Особливо інтенсивне збільшення цього показника спостерігалось у 2017 р. (+54,5%), 2018 р. (+37,1%) та 2021 р. (+28,7%). Серед усіх виявлених злочинних угруповань абсолютну більшість (у середньому 96,6%) становили організовані групи, а на злочинні організації припадало лише 3,4% таких угруповань. Такий аналіз кримінальних проваджень та статистичної звітності Офісу Генерального прокурора [8] також засвідчив, що Київ стає одним із центрів скупчення іноземних громадян, які переслідують досягнення кримінальних цілей. Групи іноземців селяться на території Київської та інших найближчих до столиці областей, де формуються стійкі групи осіб (що складаються як з іноземних громадян, так і з громадян України), що займаються різного роду злочинами, у тому числі корисливо-на-

сильницькими. Так, членами організованих злочинних груп у 2021 році на території Київської області учинено 181 (у 2020 році – 70) кримінальне правопорушення, з них 134 – тяжких та особливо тяжких. Виявлено 46 осіб-іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення у складі організованих злочинних груп, з них стосовно 22 застосовано запобіжний захід – тримання під вартою, 11 – домашній арешт, 3 – застава [8].

Спроби сконструювати якесь універсальне, абсолютно істинне, визнане всіма кримінологами і науковцями інших спеціальностей визначення поняття «особа злочинця» до цього часу не увінчалися успіхом, оскільки діяльність людини, як і сама людина, – явище специфічне й індивідуальне у своїх проявах [2, с. 56]. На їхню думку, із методологічної точки зору особа злочинця вивчається крізь призму її структури, яку становлять відповідні ознаки та їх елементи, серед яких найчастіше виділяють такі: соціально-демографічні (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо), соціально-рольові (професія, рід занять тощо), кримінально-правові (дані про вид кримінального правопорушення, мотивація кримінально-протиправної поведінки, одноособовий чи груповий характер, вид рецидиву тощо), морально-психологічні (світогляд, духовність, погляди, установка, переконання, ціннісні орієнтації тощо) [1; 3; 4; 11].

На підставі вищевикладеного насамперед розглянемо соціально-демографічні ознаки іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні. Особливість цієї групи ознак полягає в тому, що ними наділена будь-яка особа, незалежно від того, чи є вона злочинцем, жертвою або іншою сторонньою особою. Однак у зв'язку з учиненням кримінального правопорушення такі ознаки набувають кримінологічного значення, без урахування яких досить складно організовувати запобіжну діяльність за відповідним напрямом.

Статевий розподіл кількості таких іноземців свідчить про майже абсолютне домінування дорослих осіб чоловічої статі (98%). На думку В.О. Тюніна, суттєва перевага чоловіків насамперед пояснюється специфікою таких злочинів, а також психофізичними особливостями чоловіків і жінок, де частка останніх становить лише 2%, які зазвичай не стають виконавцями таких злочинів, а виконують у групі допоміжну роль (надають розвідувальну інформацію, забезпечують житлом, алібі, допомагають із маскуванням, приховуванням або знищенням речових доказів тощо) [13].

Крім цього, на відміну від жінок, чоловіки більшою мірою орієнтовані на агресивність і насильство [6, с. 280], що інколи підсилюється відбуттям покарання в місцях позбавлення волі, а також фоновими явищами (зловживання спиртними напоями та наркотичними речовинами).

Щодо національності іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні та його етнічної приналежності, то, згідно з результатами дослідження, більшість з них громадяни російської федерації (26%), Грузії (24%), Азербайджану (21%), Молдови (10%), Вірменії (7%) та Узбекистану (6%), а найменший відсоток становлять громадяни Казахстану, Таджикистану і Туркменістану (близько 1–2%).

Вік таких іноземців відзначається зміщенням до більш старших вікових категорій порівняно із загальною злочинністю. У середньому від 25 до 50 років (76%). Частка осіб молодшого віку становить близько 13%, а частка найстаріших (понад 50 років) – 11%. Пік

кримінальної активності осіб припадає на дві категорії: віком 25–29 років (34,8%) і 30–40 років (41,5%).

У кримінологічній літературі вже зверталася увага на той факт, що кримінальне насильство корелює з низькою культурою і проблемами в інтелектуальному розвитку [12, с. 132; 15, с. 87; 16, с. 115–116].

Варто погодитись з А.П. Закалюком, який вважає, що у малоосвічених, інтелектуально і духовно убогих осіб простежується занижена самокритика, вузький кругозір, примітивні потреби, інтереси, нестриманість емоцій, брутальність, егоїзм, безтактність, у зв'язку з чим вони часто задовольняють свої бажання, застосовуючи грубу фізичну силу [4]. Власне, це стосується також і іноземців, оскільки за результатами нашого дослідження більшість обвинувачених (49,6%) мали лише базову середню та повну середню освіту, а базову вищу (ступінь бакалавра) або повну вищу освіту (ступінь магістра) – 14% та 9,4% відповідно. З цього можна зробити висновок, що освітній рівень все-таки впливає на правосвідомість, на здатність вибору суспільно схвалюваного варіанту поведінки й корелює із рівнем культури поведінки у соціумі.

Вивчення сімейного стану злочинців дозволило констатувати, що значна кількість обвинувачених були одружені (42%) й мали на вихованні малолітніх та неповнолітніх дітей. Зазначений відсоток осіб, які перебували у шлюбних відносинах, пояснюється, по-перше, тим, що значна частина осіб перебувала вже у досить зрілому віці, а по-друге, одним із мотивовуючих факторів вчинення таких злочинів є намагання покращити матеріальне становище сім'ї, яка також користується отриманими від кримінально-протиправної діяльності матеріальними благами. До речі, нерідко дружина та діти злочинців перебувають на території іншої країни, зазвичай за місцем походження чоловіка, і не завжди володіють інформацією про «кримінальну» діяльність батька.

У цьому контексті суттєве значення мають відомості про соціальне становище та професію. На нашу думку, поведінка людини залежить від тих соціальних позицій, які вона займає у соціумі, від того, на якій щаблі соціальної стратифікації перебуває. У суспільній діяльності особа виконує низку ролевих функцій, кожна з яких вимагає певної поведінки. Нормативно визначена роль зумовлює і зміст соціально значущих характеристик особи і системи її потреб (чоловік, батько, матеріальна забезпеченість тощо). Якщо розглядати в рамках соціально-рольової групи ознак життєдіяльність злочинців загалом, то отримані результати свідчать про те, що такі іноземці в Україні не займалися суспільно корисною працею (працевдатні, проте тимчасово непрацюючі та безробітні), відповідно 61,9 % і 36,7%, що власне і підтверджує завчасно підготовлені кримінальні наміри та мету приїзду. З числа працюючих іноземців було виявлено охоронців, вантажників та представників робітничих професій на споживчому ринку, загалом, це працівники низької ланки кадрової структури колективних і приватних підприємств, установ, організацій – відповідно 0,4%, 0,3%, 0,6%. Однак, на нашу думку, не зовсім доцільно пов'язувати характер праці і протиправну поведінку особи. В цьому випадку необхідно брати до уваги складний характер взаємодії таких факторів, як культурний і освітній рівень, потреби, інтереси, релігійність, виховання, тобто все те, що у сукупності визначає поведінку людини, тим паче, коли вона перебуває на території іншої країни.

За кримінально-правовими ознаками іноземці, які вчинили корисливо-насильницькі злочини у складі

організованих злочинних груп в Україні, характеризуються такими показниками, як: вид вчиненого кримінального правопорушення, роль у групі; тривалість злочинної діяльності, мотив вчинення, наявність судимості, предмет посягання, вид і розмір покарання.

З огляду на специфіку досліджуваних суспільно небезпечних діянь мотиви кримінальної протиправної поведінки здебільшого мали корисливий характер у різних насильницьких модифікаціях. Для таких іноземців притаманне підвищене почуття незалежності від правової системи держави, на території якої вони вчиняють злочини, правовий нігілізм, орієнтація на задоволення власних потреб або потреб злочинного середовища за допомогою будь-яких засобів і чітке усвідомлення кримінальної протиправності своїх діянь.

При цьому органи досудового розслідування та суд досить глибоко це питання не аналізують. У матеріалах вивчених кримінальних проваджень міститься досить обмежена інформація щодо мотивів і приводів вчинення злочину. Так, якщо на стадії досудового розслідування вони майже не встановлюються, то у судовому рішенні суд, як правило, надає стандартне формулювання «з корисливих мотивів» без розкриття їх основного змісту. Щодо ставлення винуватих до вчиненого злочину, то 58,4% осіб повністю визнали себе винуватими, 25,7% частково визнали свою провину, зокрема, лише по деяких епізодах злочинної діяльності, а 15,9% повністю заперечували свою причетність до злочину.

Варто додати, що значна частина іноземців, які вчинили корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні, раніше були судимі – 43% (однак ці дані не є абсолютними, позаяк у більшості кримінальних проваджень та судових справах інформація про погашену та зняту судимість відсутня) або на час затримання перебували в розшуку, у тому числі міжнародному – 15%. Загалом, попередня судимість або розшук цієї категорії осіб здебільшого був пов'язаний із вчиненням ними кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, власності, статевої свободи та недоторканості особи на території України або інших держав.

Визначаючи тривалість злочинної діяльності, потрібно звернути увагу, що більшість корисливо-насильницьких злочинів мали продовжуваний характер. Відповідно до результатів дослідження найбільш небезпечною була розбійна діяльність, поєднана із проникненням у житло громадян, яка у 79,3% випадках тривала до одного року, 16,7% – від одного до трьох років, 4% – більше трьох років. Загальний обсяг збитків по кримінальних провадженнях становив до 10 тис. грн – у 16,7%, до 100 тис. грн – у 30,5%, до 1 млн грн – у 37,6%, понад 1 млн грн – у 15,2%.

Рольовий розподіл засуджених відповідно до вивчених матеріалів судових справ такий: виконавці – 86,6%, організатори – 10,4%, пособники – 4,3%, підбурювачі – 8,7%. Кількість членів групи визначається залежно від потреби в розподілі ролей та способу вчинення корисливо-насильницьких злочинів [7]. Формування груп відбувається зазвичай з ініціативи організатора (68%), яким нерідко є росіянин (33,4%), а виконавцями – ченці (23%), грузини (22%) та азербайджанці (19%).

Здійснений на основі результатів емпіричного дослідження розподіл признаних судами покарань за досліджувані злочини, відповідно до видів та розмірів стягнень, демонструє переважання покарань у вигляді обмеження та позбавлення волі (42,8%).

Дослідження кримінально-правових ознак особистості злочинця варто доповнити даними про обставини,

що пом'якшують та обтяжують покарання, які враховує суд у разі призначення покарання. У більшості вивчених кримінальних проваджень було зазначено, а у судових справах враховано обставини, що пом'якшують покарання (69,1% засуджених), серед яких найбільшу кількість становлять щире каяття особи та активне сприяння у розкритті кримінального правопорушення. Однак можна припустити, що місцями таке каяття є вимушеним і зумовлене намаганням отримати більш м'яке покарання.

У морально-психологічній характеристиці іноземців, які вчиняють корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні, виявлено знижені морально-етичні норми та наявність специфічних психологічних ознак. Зокрема, більше ніж 3/4 з них мають виражені риси інтроверсії з меланхолічними типами темпераменту, що відрізняє їх від категорії загальнокримінальних насильницьких злочинців та одночасно це супроводжується підвищеним рівнем драгівливості, запальності, грубості з проявами вербальної і деструктивно спрямованої агресивності, яка поєднується з фізичною агресією. Тобто у осіб простежується переважання прямих проявів агресивності, пов'язаних із порушенням морально-етичних норм, які містять елементи кримінальної поведінки з недостатнім урахуванням вимог реальності і зниженим емоційним самоконтролем.

Вивчення ролі фактора спадковості у формуванні агресивної поведінки, спрямованої на отримання користі, показало, що вона може детермінувати той особистісний поріг, за яким починається активація специфічних нейрогуморальних реакцій, пов'язаних з такою поведінкою [14, с. 128]. Біологічна та соціально-когнітивна моделі пов'язані між собою. Генетичне програмування могло створити готовність до агресії за певних умов, однак чи буде ця готовність реалізована в конкретній дії, на певній території та стосовно громадян, які там проживають, залежить більшою мірою від онтогенезу, ніж від філогенезу.

Значну увагу в контексті з'ясування причин агресивної поведінки, що призводить до прямого чи опосередкованого насильства, науковці приділяли вивченню особливостей психопатичної особистості [5, с. 86]. Зовні риси цієї особи тією чи іншою мірою властиві багатьом людям і переважно сприймаються як моральна деградація. Психопати можуть бути доброзичливими у спілкуванні. З упередженістю ставляться до вияву симпатії інших людей, хоча досить переконливо вміють демонструвати глибокі почуття. Зазвичай такі особи справляють на оточуючих враження дружелюбних, чуйних, доброзичливих і люб'язних людей. На противагу психопатам, цікаві і психологічні характеристики особи маргінала, яким притаманні: дезорганізованість, занепокоєння, тривожність, внутрішнє напруження, що переходить інколи у безпідставну паніку; ізольованість, відчуженість і неприязнь до інших людей; егоцентричність, честолюбство і агресивність тощо. Названі риси маргінала характеризуються підвищеною криміногенністю і майже завжди іманентні насильницьким злочинцям [11].

На основі результатів багаторічного вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики з урахуванням власного досвіду роботи у слідчих підрозділах Національної поліції України й проведеної теоретичної розвідки під час вивчення кримінологічної характеристики іноземців, що вчиняють корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Укра-

їні, можна виділити за ступенем стійкості корисливо-насильницького спрямування такі їх основні типи:

1) *приховано-раціональний* – до моменту вчинення протиправного діяння вони мали позитивну чи нейтральну характеристику, дотримувалися встановлених у державі норм права та звичай поведінки. Якщо така особа і мала якісь негативні прояви поведінки або аморальні елементи свідомості, то вони були не помітні;

2) *проміжний* – негативний тип особи, зі схильністю до порушень морально-етичних й адміністративних-правових норм, однак спрямованість на вчинення корисливо-насильницьких злочинів у них явно не виражена;

3) *агресивний* – з негативним ставленням до життя і здоров'я людини, з домінантою демонстративної, агресивної поведінки, що застосовує насильство з корисливих мотивів як єдиний засіб і спосіб заробітку або утвердження авторитету в злочинному середовищі;

4) *злісний* – глибоко деформований тип особи з яскраво вираженою антигромадською спрямованістю, що відрізняється особливою агресією стосовно громадян України або безпосередньо до самих іноземців, які перебувають на законних підставах в Україні, або ворожістю до самої держави, на території якої ця особа вчиняє такі злочини.

Виходячи з цього можна констатувати, що характеристика іноземця який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні, є певною сукупністю типових рис, властивостей (природжених або набутих у процесі соціалізації), типологічних ознак особам, які вчиняють такі суспільно небезпечні діяння.

Крім цього, у процесі дослідження зверталася особлива увага на дані щодо фізичного і психічного стану здоров'я суб'єктів таких злочинів. За окремими медичними та процесуальними документами вдалося встановити, що у більшості обстежених не виявлено жодних хронічних (соматичних) захворювань або ж у матеріалах кримінальних проваджень відсутня необхідна інформація. Однак щодо 5,4% засуджених з'ясувалося, що вони мали певні захворювання, серед них – гіпертонія, венеричні захворювання та різні психіко-фізичні вади.

Висновки. Іноземець, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих злочинних груп в Україні, – це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав, зміст кримінологічної характеристики якого розкривається крізь призму соціально-демографічних, соціально-рольових, кримінально-правових та морально-психологічних ознак і властивостей, що виявляються в злочинній поведінці, детермінованій агресією та в якій користь поєднана з насильницьким її задоволенням, зокрема: це особи чоловічої статі (98%), серед яких – громадяни російської федерації (26%), Грузії (24%), Азербайджану (21%), Молдови (10%), Вірменії (7%), Узбекистану (6%), віком від 25 до 50 років (76%), які не відчувають мовленнєвого бар'єру (орієнтуються в українському соціумі), із середнім рівнем інтелекту та низькими рівнем освіти і культури (49%), неодружені (52%), не зайняті суспільно корисною працею (тимчасово непрацюючі – 62% або безробітні – 36%), їхні ціннісні орієнтації спрямовані на корисливо-споживацький спосіб життя, схильні до вчинення насильницьких дій і реалізації агресивних стереотипів, із задалегідь обміркованим наміром, у ролі організаторів (росіяни – 33,4%), виконавців чи пособників (чеченці – 23%, грузини – 22% та азербайджанці – 19%) у вчиненні корисливо-насильницьких злочинів за попередньою змовою у кількості

3–4 особи (40,8%), раніше судимі (43%) та/або перебувають у міжнародному розшуку (15%) за вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, власності, статевої свободи чи недоторканості особи (43%).

За ступенем стійкості корисливо-насильницького спрямування їх варто розподілити на такі основні типи, як: 1) *приховано-раціональний* – до моменту вчинення протиправного діяння характеризувалися позитивною поведінкою; 2) *проміжний* – схильні до правопорушень, однак спрямованість на вчинення корисливо-на-

сильницьких злочинів явно не виражена; 3) *агресивний* – домінуюча, демонстративна, агресивна поведінка із застосуванням насильства як єдиного способу задоволення корисливих потреб, а також утвердження авторитету в злочинному середовищі й негативним ставленням до життя і здоров'я іншої особи; 4) *злісний* – яскраво виражена антигромадська спрямованість, що вирізняється особливою агресією стосовно громадян України, іноземців, які перебувають на законних підставах в країні, або ворожістю до самої держави.

Список використаних джерел

1. Головкін Б.М. Теоретичні та прикладні проблеми детермінації і запобігання корисливій насильницькій злочинності в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 406 с.
2. Профілактика злочинів : підручник / за заг. ред. О.М. Джужі. Київ : Атіка, 2011. 720 с.
3. Жаровська Г.П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія : монографія. Чернівці : Черн. нац. ун-т : Рута, 2018. 567 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ, 2007. 424 с.
5. Калініна А.В. Запобігання злочинності іноземців та осіб без громадянства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 368 с.
6. Кримінологія : підручник. 2-ге вид., перероб. та допов. / за заг. ред. Ю.В. Нікітіна, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова. Харків, 2018. 416 с.
7. Підбоячний М.В. Кримінологічна характеристика етнічних організованих злочинних груп в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 6-2. Т. 3. С. 212–217.
8. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
9. Стельмахов В., Бондарчук В. Шляхи подолання транснаціональної організованої злочинності. *Наука онлайн: міжнародний електронний науковий журнал*. 2018. № 5. URL: https://nauka_online.com/ua/-publications/yurisprudentsiya/2018/5/shlyahi-podolannya-transnatsionalnoyi-organizovanoi-zlochinnosti/.
10. Стрелковська Ю.О. Кримінологічна характеристика та протидія етнічній організованій злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 148–154.
11. Стрелковська Ю.О. Маргінальність і злочинність: механізми взаємодетермінації. *Правова держава*. 2012. № 14. С. 166–173. URL: http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Prav_2012_14_31.pdf.
12. Тацій М.С. Кримінологічний аналіз агресивної корисливо-насильницької злочинності та запобігання їй : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 217 с.
13. Тюнін В.О. Особистість злочинця (представника етнічних меншин), який сприяє учасникам злочинних організацій та укриває їх злочинну діяльність. *Форум права*. 2011. № 2. С. 902–907. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_147.
14. Шалгунова С.А. Кримінологічне вчення про особу насильницького злочинця : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 340 с.
15. Якімова С.В., Маковецька О.М., Омельчук Н.Є. Кримінологія: загальна та особлива частини : підручник. Хмельницький : Хмельниц. ун-т управління та права, 2014. 442 с.
16. Кримінологія : підручник / за заг. ред. В.В. Чернея, О.М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

References

1. Holovkin B.M. (2011) Teoretychni ta prykladni problemy determinatsii i zapobihannia koryslyvii nasylnytskii zlochynnosti v Ukraini: dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.08. [Theoretical and applied problems of determination and prevention of mercenary violent crime in Ukraine]. Kharkiv. 406 s. [in Ukrainian].
2. Dzhuzha O.M., Vasylevych V.V., Hida O.F. ta in (2011) Profilaktyka zlochyniv: pidruchnyk [Crime prevention]. Kyiv. 720 s. [in Ukrainian].
3. Zharovska H.P. (2018). Transnatsionalna orhanizovana zlochynnist v Ukraini: fenomen, determinatsiia, protydiia: monohrafiia [Transnational organized crime in Ukraine: phenomenon, determination, counteraction]. Chernivtsi. 567 s. [in Ukrainian].
4. Zakaliuk A.P. (2007). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka: u 3 kn. Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky. [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice: in 3 books. Book 1: Theoretical principles and history of Ukrainian criminological science]. Kyiv. 424 s. [in Ukrainian].
5. Kalinina A.V. (2018). Zapobihannia zlochynnosti inozemtsiv ta osib bez hromadianstva v Ukraini: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. [Prevention of crime of foreigners and stateless persons in Ukraine]. Kharkiv. 368 s. [in Ukrainian].
6. Babenko A.M. ta in. (2018) Kryminolohiia: pidruchnyk. / za zah. red. Yu.V. Nikitina, S.F. Denysova, Ye.L. Streltsova. 2-he vyd., pererob. ta dopov. [Criminology]. Kharkiv, 416 s. [in Ukrainian].
7. Pidboliachnyi M.V. (2016) Kryminolohichna kharakterystyka etnichnykh orhanizovanykh zlochynnykh hrup v Ukraini. [Criminological characteristics of ethnic organized criminal groups in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Iurydychni nauky»*. Vyp. 6-2. T. 3. S. 212–217 [in Ukrainian].

8. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia. [About the registered criminal offenses and results of their pre-judicial investigation]. *Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy*. Retrieved from: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> [in Ukrainian].

9. Stelmakhov V., Bondarchuk V. (2018) Shliakhy podolannia transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti. [Ways to overcome transnational organized crime.] *Nauka onlain: Mizhnar. elektron. nauk. zhurn.* № 5. Retrieved from: https://nauka_online.com/ua/publications/~yurisprudentsiya/2018/5/shlyahi-podolannya-transnatsionalnoyi-organizovanoyi-zlochynnosti/ [in Ukrainian].

10. Strelkovska Yu.O. (2009) Kryminolohichna kharakterystyka ta protydiia etnichnii orhanizovanii zlochynnosti. [Criminological characteristics and counteraction to ethnic organized crime]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 47. S. 148–154 [in Ukrainian].

11. Strelkovska Yu.O. (2012) Marhinalnist i zlochynnist: mekhanizmy vzaiemodeterminatsii. [Marginality and crime: mechanisms of mutual determination]. *Pravova derzhava*. № 14. S. 166–173. Retrieved from: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Prav_2012_14_31.pdf [in Ukrainian].

12. Tatsii M.S. (2011) Kryminolohichniy analiz ahresyvnoi koryslyvo-nasylnytskoi zlochynnosti ta zapobihannia yii: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. [Criminological analysis of aggressive mercenary and violent crime and its prevention]. Kharkiv. 217 s. [in Ukrainian].

13. Tiunin V.O. (2011) Osobystist zlochyntsia (predstavnyka etnichnykh menshyn), yakyi spryiaie uchasnykam zlochynnykh orhanizatsii ta ukryvaie yikh zlochynnu diialnist. [The identity of a criminal (representative of ethnic minorities) who assists members of criminal organizations and conceals their criminal activities]. *Forum prava: elektron. nauk. fakhove vyd.* 2011. № 2. S. 902–907. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_147 [in Ukrainian].

14. Shalhunova S.A. (2013) Kryminolohichne vchennia pro osobu nasylnytskoho zlochyntsia: dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.08. [Criminological doctrine of the identity of a violent criminal]. Kharkiv. 340 s. [in Ukrainian].

15. Iakymova S.V., Makovetska O.M., Omelchuk N.Ye. (2014) Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny: pidruchnyk. Khmelnytskyi: Khmelnyts. un-t upravlinnia ta prava. [Criminology: general and special parts: textbook]. Khmelnytsky: Khmelnytsky. University of Management and Law. 442 s. [in Ukrainian].

16. Cherney V.V., Dzhuzha O.M. (2020). Kryminolohiia: pidruchnyk [Criminology]. Kyiv. 620 s. [in Ukrainian].

Posudevsky Illia,

Postgraduate Student

(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8924-8752>

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF A FOREIGNER WHO COMMITS MERCENARY AND VIOLENT CRIMES AS PART OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS IN UKRAINE

The article is devoted to the study of a problem relevant in domestic and foreign criminological science – the identity of the criminal. It, on the basis of a systematic analysis of theoretical scientific provisions, legislative norms and materials of investigative and judicial practice, reveals problematic issues of the identity of the criminal as an element of the criminological characteristics of self-interested and violent crimes committed by foreigners as part of organized criminal groups in Ukraine, determines the content of this element and its structure is substantiated.

It has been proven that this characteristic of a foreigner who commits selfish and violent crimes as part of organized criminal groups is a certain set of traits and properties (born or acquired in the process of socialization) inherent in these individuals. In this regard, the author analyzed the structural components of such a criminal person, established socio-demographic (in most cases, these are male persons, citizens of the Russian Federation, Georgia, Azerbaijan, Moldova, Armenia, Uzbekistan, aged from 25 to 50 years, who do not experience a speech barrier (oriented in Ukrainian society)), social-role (with an average level of intelligence and a low level of education and culture, not married, not engaged in socially useful work (temporarily unemployed or unemployed)), criminal legal (previously convicted, and/or internationally wanted, for committing criminal offenses against life and health, property, sexual freedom or integrity of a person) and individual moral and psychological characteristics (their value orientations are aimed at a self-interested consumer lifestyle, they tend to commit violent acts and implement aggressive stereotypes, with a premeditated intention, in the role of organizers (Russian), executors or accomplices (Chechens, Georgians and Azerbaijanis) in the commission of self-interested and violent crimes based on a prior conspiracy in the number of 3–4 persons)), which are affected by the features of their criminal behavior, on the basis of which their typology was carried out.

The following main types are defined according to the degree of stability of self-interested and violent orientation: 1) hidden-rational – until the moment of committing the illegal act, they were characterized by positive behavior; 2) intermediate – prone to offenses, but the focus on committing self-interested and violent crimes is not clearly expressed; 3) aggressive – dominant, demonstrative, aggressive behavior with the use of violence as the only way to satisfy selfish needs, as well as establishing authority in a criminal environment and a negative attitude towards the life and health of another person; 4) malicious – a pronounced anti-social orientation, characterized by particular aggression towards citizens of Ukraine, foreigners who are legally in the country, or hostility towards the state itself.

Key words: foreigner, benefit, violence, selfish-violent crime, criminological characteristics, person of the criminal, organized criminal group.

Надійшла до редколегії: 29.08.2022